

УДК 37.091.26:811.161.2

ТЕМАТИЧНИЙ ТЕСТ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ З РІДНОЇ МОВИ

Т.П.Ткачук

Анотація. У статті проаналізовано завдання і цілі такого виду педагогічного контролю як тематичний тест, вказано критерії, яким він повинен відповідати, а також подано рекомендації стосовно кількості завдань, композиції та змісту тематичного тесту.

Ключові слова: контроль знань, педагогічний тест, тематичний тест, матриця тесту, композиція та зміст тематичного тесту.

Аннотация. В статье дан анализ заданий и целей такого вида педагогического контроля как тематический тест, указаны критерии, каким он должен отвечать, а также предложены рекомендации относительно количества заданий, композиции и содержания тематического теста.

Ключевые слова: контроль знаний, педагогический тест, тематический тест, матрица теста, композиция и содержание тематического теста.

Summary. In the article we analyzed tasks and aims of such type of pedagogical control as a thematic test; also we indicated criteria which it must answer, and gave recommendation about the amount of tasks, composition and maintenance of a thematic test.

Key words: control of knowledge, pedagogical test, thematic test, matrix of a test, composition and maintenance of thematic test.

Актуальність дослідження. Важливою ланкою у процесі навчання є контроль знань, за допомогою якого можна виявити переваги й недоліки використаних методів та прийомів, визначити взаємозв'язок між запланованим (прогнозованим) і досягнутим рівнями, оцінити засвоєний учнями матеріал та виявити прогалини у їхніх знаннях, порівняти роботу різних учителів тощо. Основна мета діагностичного контролю – «здійснювати формувальний вплив на поточний процес навчання за рахунок налагодження зворотного зв'язку від учня до педагога» [5, с.13].

Найкращою формою такого контролю, безперечно, є індивідуальна бесіда, під час якої учитель ускладнює або спрощує запитання залежно від відповідей учня, з'ясовуючи у такий спосіб, наскільки глибоко, детально засвоєно увесь матеріал визначеної теми. Однак педагогічний контроль передбачає оцінювання, яке повинно бути об'єктивним і не залежати від ставлення або рівня вимог конкретного учителя до певного учня чи класу. Під час такого оцінювання замість одиниці вимірювання потрібно використовувати набір завдань, які б стали показником засвоєних знань, умінь та навичок, незалежно від того, хто оцінює. Враховуючи вказані вище завдання та цілі, можемо констатувати, що для

перевірки рівня засвоєного матеріалу з певної теми найдоцільніше використовувати завдання у тестовій формі, які, окрім ряду переваг над іншими видами оцінювання, дають змогу за короткий проміжок часу і за мінімальних зусиль оцінити велику кількість опитуваних.

Огляд досліджень і публікацій. Проблему укладання педагогічних тестів, зокрема тематичних, частково розглядали В.Аванесов, Н.Гронлунд, А.Майоров, Л.Паращенко, М.Челишкова та ін. Прикладні аспекти моделювання тематичних тестів з рідної мови вивчають О.Авраменко, Л.Плетньова та ін.

Мета статті. З'ясувати функції та завдання тематичного тесту. Окреслити основні вимоги до укладання тематичного тесту з української мови.

Виклад основного матеріалу. Серед різних видів педагогічної діагностики, яка стосується когнітивної сфери, зокрема виміру рівня набутих знань з української мови, тести починають займати визначальну роль. Ставлення до такої форми оцінювання на сьогодні є неоднозначним: від повного заперечення до цілковитого визнання. Зрозуміло, що лише стандартизований тест може забезпечити об'єктивну оцінку, однак створення якісного тесту потребує не лише відповідних умінь і навичок, але й часу на перевірку цього тесту на валідність, надійність та об'єктивність.

Фахівців, які могли б забезпечити сучасну загальноосвітню школу хорошими тематичними тестами з української мови, в Україні небагато, що пов'язано з об'єктивними причинами: 1) відсутністю відповідної школи, яка б готувала спеціалістів у цій сфері; 2) недостатньою поінформованістю авторів сучасних підручників та посібників для школи з вимогами щодо укладання стандартизованих тестів; 3) неналежною теоретико-методологічною базою, яку почали створювати лише в останні роки у зв'язку з введенням тестів ЗНО. На жаль, в проаналізованих нами чинних підручниках для загальноосвітньої школи¹ не надібуємо жодного тематичного тесту, який би відповідав сучасним вимогам тестології.

Мета тематичного тесту – виявити ступінь засвоєння розділу чи теми програми [3, с.14]. Основна функція такого тесту – забезпечення інформацією щодо результативності вивченого учнями матеріалу розділу [2, с.9]. Окрім цього, тематичні тести дають змогу відстежити зв'язок між суміжними темами, що сприяє інтенсифікації навчання і підвищенню його ефективності. Отримані дані про рівень засвоєння знань, умінь та навичок з конкретної теми уможливають визначення сильних позицій та з'ясування труднощів, які виникли під час вивчення певного матеріалу. Тому можемо стверджувати, що тематичний тест виконує дві функції – діагностичну та коригувальну.

Тематичний тест повинен охоплювати найважливіший матеріал з визначеної теми (наприклад, «Сполучник як службова частина мови», «Пряма і непряма мова», «Безсполучникове складне речення» тощо) і відповідати певним вимогам стосовно кількості завдань, форматів тестів, композиції та оцінки певного рівня за таксономією Блума.

Проектування тематичного тесту відрізняється від проектування тесту, призначеного для іспиту, і передбачає такі етапи:

- проектування матриці змісту тесту;
- вибір форматів тестових завдань;
- визначення кількості тестових завдань;
- встановлення складності тестових завдань.

Після проведення тематичного тесту обов'язковими є обробка та аналіз результатів.

Проектування матриці тесту передбачає формування структури тесту (у нашому випадкові це має бути тематичний тест) та визначення обсягу ЗУМ та відповідних навчальних елементів, якими повинен володіти учень після вивчення певної теми. Для цього потрібно: 1) з'ясувати рівні знань, які будемо перевіряти (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання); 2) укласти перелік запитань, на які учні повинні дати відповіді протягом тестування; 3) визначити кількісне співвідношення між рівнями знань та запитаннями (скільки запитань припадатиме на певний рівень).

¹ Рідна мова: Підруч. для 5-го кл. С.Я. Єрмоленко, В.Т.Сичова. – К.: Грамота, 2005. – 240 с.

Рідна мова: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.І. Пентиліук, І.В. Гайдасенко, А.І. Ляшкевич, С.А. Омельчук. За заг. ред. М.І. Пентиліук. – К.: Освіта, 2006. – 272 с.

Рідна мова: Підруч. для 7-го кл. / С.Я. Єрмоленко, В.Т.Сичова. – К.: Грамота, 2009. – 296 с.

Рідна мова: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл./ С.Я. Єрмоленко, В.Т.Сичова.– К.: Грамота, 2008.– 312 с.

Українська мова: підручн. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою / М.І.Пентиліук, І.В.Гайдасенко, А.І.Ляшкевич, С.А.Омельчук. – К.: Освіта, 2009. – 336 с.

Українська мова: підручн. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. – К.: Генеза, 2009. – 240 с.

Наведемо приклад шаблону матриці тематичного тесту з рідної мови:

Тема «Складносурядне речення»

зміст запитань	кількість завдань	рівень знань
Ознаки складносурядного речення	2	розуміння
Сполучні засоби у складносурядному реченні	2	знання
Структурні схеми складносурядного речення	1	аналіз
Розділові знаки у складносурядному реченні	4	застосування
Співвідношення між смисловими частинами у складносурядному реченні	2	синтез
Використання складносурядних речень у тексті	1	оцінювання

Добре структуровані матриці дають змогу швидко і якісно наповнювати тест з відповідної теми необхідним змістом, потрібно тільки враховувати кількість завдань та формати тестів. Не можна недооцінювати цей етап створення тесту, оскільки типовою помилкою усіх початківців є спонтанне складання тесту, в який насамперед включають «зручні» для певних форматів питання, у результаті тест наповнюють дріб'язковим, часто непотрібним матеріалом, упускаючи головний.

Кількість тестових завдань. Плануючи тематичний тест, потрібно визначити оптимальну кількість тестових завдань, яка б давала змогу якісно й об'єктивно оцінити ЗУМ учня. Загальноприйнятою є думка, що із зростанням кількості тестових завдань зростає точність вимірювання [4, с.15]. В.С.Аванесов вважає, що приблизна кількість завдань у педагогічному тесті повинна бути не меншою, ніж 30 [1, с.35]. Критерієм, який уможливує швидко зовнішню перевірку якісно складеного тесту є час, необхідний на його виконання: приблизно 1 хвилина на 1 завдання [там само, с.36]. Тобто тест з 30 питань діти повинні виконувати приблизно 30 хвилин (не беремо до уваги завдання відкритого типу з розгорнутою відповіддю, на які традиційно виділяють більше часу). Якщо говорити про середню школу, то у 5 – 6 класах учням можна пропонувати тематичні тести, які складаються з 12 завдань, у 7 – 9 класах доцільніше збільшити кількість до 24, а у старшій школі – до 36 (кратно 12 для зручності підрахунків під час переведення у 12-бальну шкалу).

Формати тестових завдань. У тематичному тесті можна використовувати усі звичні формати відкритого і закритого типу, однак необхідно враховувати певні характерні особливості кожного з них.

Тести закритого типу:

1) з альтернативною відповіддю. Частина таких тестів повинна бути мінімальною (1–2 питання), оскільки ймовірність вгадування у них найвища. Окрім цього, потрібно звертати увагу на зміст, який ми вкладаємо у такі питання: це мають бути якісь вихідні концептуальні положення, що стосуються всієї теми, а не певного конкретного випадку. Наприклад, не можна формулювати питання на зразок:

1. Слово «вітер» – це іменник I відміни. ТАК чи НІ?

2. Синтаксис – розділ граматики, що вивчає способи поєднання слів у словосполученні та реченні. ТАК чи НІ?

3. Приголосні б, д, з, г – дзвінки. ТАК чи НІ?

Таке формулювання передбачає володіння дуже конкретним матеріалом, і пошук відповідей на такі питання не викликати в учнів ніяких труднощів. Краще:

1. Рід є визначальною категорією, яка допомагає у визначенні відміни іменника. ТАК чи НІ?

2. У складнопідрядному реченні може бути кілька головних і підрядних частин. ТАК чи НІ?

3. Будь-яке складнопідрядне речення можна перебудувати на безсполучникове, опустивши сполучник чи сполучне слово. ТАК чи НІ?

4. Голосні звуки творяться лише за допомогою шуму. ТАК чи НІ?

2) завдання з однією правильною відповіддю із запропонованих чотирьох – п'яти варіантів (це оптимальна кількість варіантів для тестових завдань, які використовуємо в 5 – 11 класах). Цей формат є найпоширенішим в усіх тестах і дає змогу легко і швидко перевірити якість знань на кількох рівнях за таксономією Блума (знання, розуміння, застосування). Варіантів відповідей повинно бути не менше чотирьох, оскільки за меншої кількості зростає ймовірність вгадування.

3) завдання з кількома правильними відповідями. Такі тести є досить складними для виконання, особливо якщо ми не вказуємо, скільки конкретно відповідей потрібно вибрати. Тому частка таких завдань має бути невисокою (1–2), а під час оцінювання можна збільшувати їхню ціну (2 – 3 бали за правильну відповідь).

4) тестові завдання на встановлення відповідності. Такі тести створюємо за схемою 4 на 5 або 5 на 6. Тобто у першій колонці пропонуємо 4 варіанти, які потрібно поєднати з відповідями у другій колонці, де варіантів на 1 більше (щоб зменшити ймовірність вгадування). Збільшення кількості

варіантів відповідей спричиняє суттєве ускладнення тестового завдання, оскільки дітям важко одночасно оперувати великою кількістю понять, явищ, речень. Бали нараховуємо за кількістю можливих відповідей. Чотири правильно встановлених пари оцінюють чотирма балами, п'ять – п'ятьма балами. Приклад такого завдання:

1. Поєднайте вид лексики з відповідним набором слів

1 архаїзми	А край, закон, футляр, відрізок
2 діалектизми	Б мурелі, вуйко, дедик, пієц, когут
3 неологізми	В аркебуза, вїйт, рало, піїт, глас
4 загальноновживані	Г йти, плентатися, волочитися, шкандибати
Д сканер, роумінг, сайдинг, менеджмент.

5) тестові завдання на встановлення логічної послідовності. Такі завдання, як і на встановлення відповідності, можна використовувати для перевірки складніших рівнів володіння матеріалу – аналізу й синтезу, оскільки в цих тестах оперуємо частинами від цілого, поєднуючи або роз'єднуючи їх.

Тести відкритого типу. Саме ці тестові завдання дають змогу перевіряти найскладніший рівень за таксономією Блума – рівень оцінювання. У тематичних тестах немає змоги використовувати завдання з розгорнутою відповіддю через брак часу на їхнє виконання. Тому варто обмежитися запитаннями, які вимагають короткої відповіді – однією – двома фразами або кількома реченнями. Оскільки такі завдання є найважчими, то й розташовувати їх необхідно у кінці тесту.

На особливу увагу заслуговують *фасетні тести*, які дають змогу конструювати велику кількість однотипних тестових завдань одного рівня складності. Фасетні тести можна використовувати як тести відкритої, так і закритої форм. Наприклад, фасетне завдання з теми «Відмінювання іменників» може бути таким:

	(першої)	(родовому)	(однини)
іменник	(другої) відміни у	(давальному) відмінку	(множини) має закінчення...
	(третьої)	(орудному)	
	(четвертої)		

Такий фасет матиме 24 варіанти завдань, які будуть рівнозначними за складністю. Виділені курсивом варіанти можна замінити як конкретними іменниками, так і варіантами іменників з різних груп (твердої, м'якої, мішаної).

Композиція тематичного тесту. «Композиція завдань у тестовій формі об'єднує можливості тестової форми і змісту навчальної дисципліни» [1, с.39]. Як і в будь-якому іншому тесті, завдання потрібно розташовувати відповідно до рівня складності – від найпростішого до найскладнішого, при цьому враховувати не лише складність форматів, але й рівень цілей когнітивної сфери за таксономією Блума. Відповідно, найменше запитань повинні перевіряти рівень знань, найбільше – рівень розуміння, застосування, аналізу й синтезу. Бажано (як було зазначено вище) серед завдань найвищої складності розмістити тести на перевірку рівня оцінювання. Таке змістове наповнення повинно співпадати з відповідними форматами завдань: найлегші – з альтернативною відповіддю, оптимальні – з множинним вибором (однією правильною відповіддю з чотирьох–п'яти варіантів), на встановлення відповідності чи послідовності, складні – з кількома правильними відповідями та відкритого типу.

Висновок. Отже, під час укладання тематичного тесту обов'язково потрібно враховувати всі етапи створення такого тесту, використовувати різні формати тестових завдань, розташовуючи їх від найпростішого до найскладнішого, що зі свого боку гарантує перевірку засвоєного матеріалу на всіх шести рівнях – знання, розуміння, застосування, аналізу, синтезу та оцінювання.

Література

1. Аванесов В.С. Композиція завдань у тестовій формі / В. С. Аванесов // Вісник. Тестування і моніторинг в освіті 4/2007, с.34-39.
2. Парашенко Л. Тестування учнів у середній школі. / Л. Парашенко, В. Леонський, Г. Леонська. – К. : Шк. Світ, 2009. – 128 с.
3. Плетньова Л. Типи тестів з української мови (на матеріалі морфології). / Л.Плетньова // Українська мова і література в школі. — 2002. — № 8. — С. 14-16.
4. Булах І.Є. Створюємо якісний тест./ І.Є.Булах, М.Р.Мруга. – К.: Майстер-клас. – 2006 р. – 160 с.
5. Чельшкова М. Теория и практика конструирования педагогических тестов: Учебное пособие. / М.Б.Чельшкова. - М: Логос, 2002. - 432 с.